

VAN HEUVEL NAAR WAAL. Een wandeling door de binnenstad van Nijmegen.

Gebruikte afkortingen:

RE = rechtsaf

LI = linksaf

RD = rechtdoor

Straatnamen zonder haakjes zijn direct zichtbaar.

Straatnamen tussen haakjes zijn eventueel pas verderop zichtbaar.

VAN HEUVEL NAAR WAAL.

Een wandeling door de binnenstad van Nijmegen.

Dat Nijmegen, net als Rome, gebouwd is op zeven heuvels, merkt u tijdens deze wandeling. Niet alle oorspronkelijke heuvels zijn meer als zodanig te herkennen - in de loop der eeuwen is er heel wat geslecht en geëgaliseerd - maar u zult regelmatig moeten stijgen, of dalen. Het laagste punt van de route is de Waal. Vanaf de Waal kunt u zien hoe de stad oprijst; een on-Nederlands gezicht.

Deze wandeling voert u gedeeltelijk door de eerste stadsuitleg van Nijmegen buiten de middeleeuwse stad. Vanuit de negentiende-eeuwse stad lopen wij het middeleeuwse Nijmegen binnen, een stad die haar wortels al heeft in de Romeinse tijd. Nijmegen wordt dan ook niet voor niets de oudste stad van Nederland genoemd. Van die middeleeuwse stad is niet overal meer wat over. Het grote Amerikaanse bombardement van 22 februari 1944 legde in 22 seconden tijd een groot deel van de binnenstad in puin. In de straten in de binnenstad ziet u overal metalen plaatjes met een vlammetje; de brandgrens tijdens deze rampdag. Het bombardement kostte tenminste aan 776 slachtoffers het leven. De sanering die vanaf de Tweede Wereldoorlog werd ingezet, veranderde het aanzien verder. De benedenstad, het deel van de stad tussen binnenstad en Waal, was verpauperd. Het was van oudsher de wijk waar de arbeiders woonden. Velen vonden werk als kaaisjouwer. Zij droegen de scheepsladingen vanaf de Waal de bovenstad in. Het was slecht betaald en zwaar werk. Besloten werd om de benedenstad rigoureuus aan te pakken, maar wel rekening te houden met het middeleeuwse stratenpatroon en de bouwvolumes die in de loop der eeuwen waren ontstaan. Nijmegen heeft verschillende benamingen gehad: van Rome aan de Waal werd het Havanna aan de Waal. Tijdens deze wandeling komt u zowel het religieuze als het linkse karakter van de stad tegen.

De wandeling begint bij de Antonius van Paduakerk. Deze kerk is een vroeg ontwerp van de architect Jos Magry (1888-1982). De kerk werd op 20 juni 1917 ingewijd. In het oorspronkelijk ontwerp was een toren voorzien, maar door geldgebrek is deze er nooit gekomen. Toen deze kerk werd gebouwd, lag deze nog in een buitenwijk van Nijmegen. In de kerk vindt u bijzondere glas-in-loodramen, muurschilderingen en mozaïeken, onder anderen van de kunstenaar Piet Gerrits. Ook de geschilderde kruiswegstaties van Pieter Geraedts zijn de moeite van het bezichtigen waard.

START: U staat voor de Antonius van Padua, met de rug naar de kerk.

1. Ga **LI** en vervolgens de tweede weg **RE**, (Guyotstraat).
2. Ga bij de kruising **RD**, (Waldeck Pyrmontsingel).
3. Blijf de weg **RD** vervolgen bij de parkeerplaats (links) en het plantsoen (rechts).

Het terrein waar u nu langsloopt is De Wedren. Voor veel mensen in de wereld is De Wedren een begrip, want op deze plaats is de start en de finish van de 4Daagse, het grootste wandelevenement ter wereld. De 4daagse bestaat al sinds 1909. Aanvankelijk werd de 4Daagse in verschillende plaatsen gehouden, maar vanaf 1925 is Nijmegen de vaste plaats voor dit evenement. Alleen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de corona-pandemie werd de 4Daagse niet gelopen.

4. Steek de grote weg over Prins Bernhardstraat en blijf **RD** lopen.
5. Blijf de weg **RD** volgen tot aan de kruising met de Daalseweg. Aan de overkant van de kruising, aan uw linkerhand, ziet u een kerkgebouw, de Evangelisch Lutherse kerk.

Vanaf het begin van de zeventiende eeuw is er een Lutherse gemeenschap in Nijmegen. De gemeenschap werd in deze periode echter verboden. Pas in 1666 kon de gemeenschap ongestoord haar vieringen organiseren en kreeg zij een eigen kerk, weliswaar een zogenaamde schuilkerk, in de benedenstad van Nijmegen. In 1924 verhuisde de Lutherse gemeenschap naar de huidige locatie, de voormalige kerk van de Nederlands Hervormde Gemeente die de kerk in 1898 liet bouwen. In 1928 werd de toren gebouwd, zodat de luidklokken uit de oude Lutherse kerk geplaatst konden worden. In de kerk bevindt zich het oudste orgel van Nijmegen, gebouwd in 1756. Ook is er nog een preekstoel uit de zeventiende eeuw aanwezig.

6. Ga bij de Lutherse kerk **RE**, de Daalseweg op.
7. Neem de eerste weg **LI**, Van Den Havestraat.
8. Neem de eerste weg **RE**, Roothaanstraat.
9. Ga aan het einde van de weg **LI**, Dominicanenstraat.

Het gebouw aan uw linkerhand is het klooster van de Dominicanessen van Catharina van Senen te Voorschoten. De zusters waren in 1895 gevraagd om het onderwijs voor katholieke meisjes in dit deel van Nijmegen in te richten. In 1904 werd het klooster met school gebouwd. Het klooster werd toegewijd aan de Dominicaanse heilige Vincentius Ferrer. Zijn beeld staat nog steeds boven de hoofdingang van het gebouw. De zusters vertrokken in 1983. Sinds 1993 is in het gebouw de Stichting Vrouwenschool gevestigd. Dit is een woonwerk-gemeenschap voor vrouwen.

10. Ga aan het einde van de weg **LI**, (Berg en Dalseweg).
11. Steek tegenover de Maria Geboortekerk de weg over en vervolg de Berg en Dalseweg.

De Maria Geboortekerk werd in 1894 gebouwd in opdracht van de Orde van de Dominicanen. In 1892 werd gevierd dat de dominicanen al 600 jaar in Nijmegen waren. Voor deze gelegenheid werd geld ingezameld. Dit geld werd gebruikt om deze kerk te bouwen. De huidige kerk is in een aantal fasen gebouwd. Het oudste gedeelte is van de architect Johannes Keyser. Zijn zoon Julius Keyser was verantwoordelijk voor de vergroting van de kerk in de jaren 1923-24. Ook ontwierp hij de huidige façade met links een beeld van de H. Dominicus en rechts de H. Thomas van Aquino. Voor de kerk staat een Mariabeeld van Albert Meertens uit 1949. Van het geld dat bedoeld was om een toren te bouwen, werd uiteindelijk in 1931 de pastorie gebouwd (architect H.M. Zoetmulder).

12. Steek bij de verkeerslichten de Sint Canisiussingel over en ga **RD**. (Van der Brugghenstraat)
13. Ga de eerste weg **RE**, Gerard de Noodtstraat.

Op nummer 62 was de Nieuwe Synagoge. Aan het begin van de twintigste eeuw werd de oude synagoge in de Benedenstad van Nijmegen te klein voor de groeiende Joodse gemeenschap. De Nijmeegse architect Oscar Leeuw (1866-1944) kreeg de opdracht om een nieuwe synagoge te ontwerpen. De nieuwe synagoge werd op 11 april 1913 ingewijd door opperrabbin Lion Wagenaar. In de Tweede Wereldoorlog werd de synagoge gebruikt als opslagplaats voor in beslag genomen radio's. Na de oorlog werd het gebouw weer overgenomen door de overgebleven, kleine Joodse gemeente. De synagoge was echter te groot worden, zodat de Joodse school naast de synagoge (afgebroken) werd heringericht voor de eredienst. De synagoge werd verkocht aan de gemeente Nijmegen. Tot 1978 kerkte hier het Apostolische Genootschap. Daarna was het tot 2017 in gebruik als Natuurmuseum.

14. Steek aan het eind van de Gerard de Noodtstraat, de Sint Jorisstraat over en ga **LI**.

Als u voor de kiosk staat en rechts het park in kijkt, dan ziet u een beeld staan van Petrus Canisius. Hij werd in 1521 als Peter Kanis geboren aan de Oude Haven in Nijmegen, als zoon van burgemeester Jacob Dericks Kanis en Jellis van Houweningen. Hij groeide op aan de Broerestraat, in de nabijheid van de huidige Petrus Canisiuskerk. Na de Latijnse School in Nijmegen ging hij filosofie en theologie studeren in Keulen. In Leuven studeerde hij nog een poosje kerkelijk recht. In 1543 trad Petrus Canisius, zijn naam was ondertussen gelatiniseerd, toe tot de Sociëteit van Jezus (Jezüieten) die in datzelfde jaar in Parijs was gesticht. Hij overleed in 1597 in Fribourg. Petrus Canisius is vooral beroemd geworden door zijn Catechismus. Deze Catechismus was eeuwenlang wereldwijd in gebruik. In 1558 werd deze Catechismus voor het eerst in het Nederlands vertaald.

Toen in 1914 werd gevierd dat de Jezüieten 400 jaar bestonden, ontstond het plan om voor Petrus Canisius een standbeeld op te richten. Pas eind 1925, in het jaar van zijn heiligverklaring, werd er een ontwerpwedstrijd uitgeschreven. Op 6 juni 1927 werd het beeld, dat door Toon Depuis was ontworpen, onthuld door bisschop Arnold Diepen, bisschop van 's-Hertogenbosch.

15. Ga vrijwel direct **RE** het pad tussen twee muren door.
16. Blijf het pad volgen tot u bij een toren komt, de Belvédère.

Eind zevende eeuw werd er in de nabijheid van de Valkhof de eerste kapel gebouwd. Deze kapel was gewijd aan de H. Gertrudis van Nijvel. Het was hiermee het oudste aantoonbare kerkgebouw van Nijmegen. De kapel werd midden dertiende eeuw afgebroken om plaats te maken voor uitbreidingen van de Valkhofburcht. Het kerkhof bleef echter bestaan. In de vijftiende eeuw werd er in de nabijheid een nieuwe kapel gebouwd, die ook weer Gertrudiskapel werd genoemd. Deze werd in 1579 alweer afgebroken om plaats te maken voor versterkingen van de stad. Toen in de negentiende eeuw de wallen werden afgebroken, kwamen de restanten van de Gertrudiskapel weer te voorschijn. Her en der zijn deze restanten nog onder de wal te zien. Bij de bouw van Museum Valkhof werden de restanten van de bijbehorende pastorie gevonden.

17. Bij de Belvédère **LI**.
18. Blijf het pad volgen tot op het plein bij Museum Het Valkhof.
19. Houdt op het plein **RE** aan.
20. Ga **RE** over de loop/wandelbrug, het Valkhof op.

Het Valkhof kent een tweeduizend jaar oude geschiedenis. Eens hadden de Romeinen hier een versterking (Oppidium Batavorum) die werd plat gebrand tijdens de Bataafse Opstand in 69 n. Chr. Karel de Grote bouwde hier rond 777 een pils, een versterking met hoofdgebouw, bijgebouwen en een kapel. De pils werd in 881 ingenomen door de Vikingen, die op hun beurt de boel ook weer platbranden. De burcht werd echter steeds weer herbouwd. De definitieve

aftakeling begon in 1795. Nijmegen was ingenomen door de Fransen en de Gelderse Staten besloten de Valkhof te slopen. Het complex werd verkocht aan een ondernemer uit Wormer, die tot 1798 bezig was het complex te slopen. De tufsteen werd vermalen tot cement.

21. Blijf het pad **RD** volgen, langs de Barbarossaruïne.

De Barbarossaruïne is het restant van de Sint Maartenkapel die hier stond. De kapel werd gebouwd in opdracht van Keizer Frederik Barbarossa (1122-1190). Mogelijk is de kapel gebouwd in 1155. In dat jaar werd Frederik in Rome tot keizer gekroond en voltooide hij een nieuwe burcht op de oude paltsplaats.

22. Ga hier **RD** richting het uitzichtpunt.

23. Ga bij het uitzichtpunt **LI**, naar de Sint Nicolaaskapel. Loop voor de helft rechtsom de kapel heen en vervolg het pad **RD**.

Eind tiende eeuw werd de kapel gebouwd in opdracht van keizer Otto III om zijn moeder keizerin Theophanu (overleden in 991 op het Valkhof) te eren. De kapel is de enige nog bestaande Romaanse centraal-bouw in Nederland. Otto III was zelf in de buurt van Nijmegen geboren. De kapel werd toegewijd aan St. Nicolaas. Keizerin Theophanu had een grote verering voor deze heilige. Zij zelf was een Byzantijnse prinses en afkomstig uit het huidige Turkije. Daar bestond al een grote Sint Nicolaasverering. Zo introduceerde zij Sint Nicolaas in de Nederlanden. Keizerin Theophanus was vanaf 983 keizerin-regentes voor haar zoon Otto III, en in die functie vrijwel de machtigste persoon in Europa. Zij verbleef veel op het Valkhof en in 991 overleed zij hier. Zij werd echter niet in Nijmegen begraven, maar in het Pantaleionklooster in Keulen.

Als u bij de kapel schuin naar beneden kijkt richting Waal en stad, dan ziet u een muurschildering met keizerin Theophanu. De muurschildering heeft de vorm van een zogenaamd vita-icoon, een schilderij waarbij het leven van de hoofdpersoon als een soort stripboek is weergegeven. Centraal staat Theophanu zelf, afgebeeld als Byzantijnse prinses.

De muurschildering is ontworpen door Maaïke van den Heuvel en Gerko Hiddink van Studio Hartebeest en is aangebracht in 2020.

24. Verlaat het park bij de toegangspoort aan uw rechterhand (let op, deze is niet meer als zodanig in gebruik. Het is nu een landschapselement)

25. Steek bij het monument met de engel (Monument spoorlijn Nijmegen-Kleef) de Hoogstraat over en ga aan de overkant **RD**, de Ridderstraat in. (U loopt nu bij het Museum 1940-45 langs).

26. U blijft **RD** gaan, de smallere weg in, Ridderstraat.

27. Aan uw rechterhand loopt u langs de Anthoniusplaats. Loopt u daar gerust naar binnen.

Op de *Anthoniusplaats* ziet u een aantal historische gebouwen. Links staan de gebouwen van het *Heilige Geesthuis*, waarschijnlijk uit de vijftiende eeuw. Dit was een instelling voor de leniging van de noden van de armen. Bij het gasthuis hoorde oorspronkelijk een kapel, gewijd aan St. Antonius de Kluizenaar. Om de kapel lag een kerkhof. In 1591 veroverde Prins Maurits Nijmegen en kwam de stad definitief in handen van de protestanten. De kapel werd in hetzelfde jaar al gesloopt. Het kerkhof verviel tot speeltuin voor de jongens die de Latijnse School bij de Stevenskerk bezochten. Waar ooit kapel en kerkhof waren, is nu het pleintje *Antoniusplaats*.

In 1592 werden diverse liefdadige katholieke broederschappen samengevoegd tot één protestantse instelling voor armenzorg. Hier werden ook de *Cellenbroeders* aan toegevoegd, die vanaf 1412 een dolhuis aan de *Pijkestraat* hadden. De instelling maakt vanaf 1592 tot de dag van vandaag gebruik van deze locatie.

Het gebouw waar u tegen aan loopt is *Huize Bethlehem*, het voormalig kloostergebouw van de *Dominicanessen* van het *Allerheiligst Sacrament*. Deze congregatie werd in 1919 opgericht door de Nijmeegse Dominicaanse pater *Hiëronymus Koolen* (1877-1956) en *Dominica Jorritsma-Vonck de Both*. In 1927 kwamen de zusters op *Huize Bethlehem* wonen, een achttiende-eeuws herenhuis. In de praktijk werden ze dan ook de *Zusters van Bethlehem* genoemd. In 1930 werd het pand ingrijpend uitgebreid en verbouwd.

De zusters waren actief in de verpauperde benedenstad van Nijmegen, waar ze zorg droegen voor kraamzorg, gezinszorg en jeugdzorg. Later kwam hier maatschappelijk werk, catechese en pastoraal werk bij. De *koolmezen*, hun bijnaam, waren dan ook een bekende verschijning in de straten van de benedenstad. In 2003 werd het klooster verbouwd tot hospice. De zusters waren toen al verdwenen. De laatste zuster overleed in 2013.

28. Ga na de *Anthoniusplaats*, **RD** de *Muchterstraat* in en direct het eerste pad **RE** *Klokkenberg*.

29. Aan het einde van het pad de trappen af tot rechtsonder. Links om de hoek is het *Groene Balkon*. Verlaat het *Groene balkon* achteraan **RE**, via de *Lieve Vrouwentrappen*.

Onder aan de trappen, schuin tegenover het *Besiendershuis*, is het mozaïek *Moeder Gods als beschermster van de Schippers*. Dit mozaïek is een ontwerp van *Hans Tuijnen* uit 1966. Hij liet zich inspireren door het Nijmeegs *Antependium* uit 1494, nu in bezit van *Museum Het Valkhof*. Op het mozaïek zien we *Maria met Jezus op haar arm*. Rechts is de *H. Olof* afgebeeld, beschermheilige van de Nijmeegse schippers. Deze hadden een eigen *St. Olafkapel* in de buurt van de *Waalkade*.

30. Ga **LI**. (*Vleeshouwerstraat*).

31. Steek de weg over Grotestraat en vervolg **RD**, Nonnenstraat.
32. Ga bij nummer 75 **LI**, de trappen op.
33. Vervolg de weg bij de muur langs naar boven. U komt uit bij de Franseplaats en de Korenmarkt. Aan uw rechterhand ziet u de Commanderie van Sint Jan.

De commanderie was aan het eind van de twaalfde eeuw gebouwd als hospitum, een herberg, in opdracht van graaf Alardus en zijn vrouw Uda. Het hospitum was bedoeld om pelgrims op te vangen. Het werd echter al snel eigendom van de Johanniterorde, die er een klooster van maakten, toegewijd aan Sint Jan (Johannes). Na de Reformatie kwam het pand pas in 1636 definitief in protestantse handen.

Het gebouw had sindsdien verschillende bestemmingen zoals vleeshal, academische school en Waalse kerk. Tijdens het bombardement op Nijmegen van 22 februari 1944 werd het gebouw zwaar beschadigd, maar het werd na de oorlog weer opgebouwd. Tot 1998 was hier het gemeentelijk museum gevestigd. Het is nu een horecagelegenheid en ook is er een bierbrouwerij gevestigd.

34. Steek schuin de Korenmarkt over en gaat bij "Hollandsche Spoorweg" **LI**, de Kannenmarkt in.

U loopt nu als het ware dwars door de verdwenen Sint Janskapel. Deze kapel is nog wel met parkelementen aangegeven op het pleintje. Het was het eerste stenen kerkje van Nijmegen dat buiten het gebied van de Valkhofpalts werd gebouwd. De kapel hoorde bij het hospitum en werd tegelijkertijd gebouwd. Het echtpaar graaf Alardus en Uda schonk voor inkomsten en onderhoud van kerk en hospitum ook een aantal boerderijen, waaronder Het Laauwik in Lent. De kapel die uit tufsteen was opgetrokken, telde zes altaren. Na de Reformatie werd de kapel midden zeventiende eeuw afgebroken. Het vrijgekomen pleintje werd voor verschillende markten gebruikt, waaronder voor een korenmarkt. Nog in het begin van de negentiende eeuw is er sprake van een korenmarkt op deze plaats.

35. Aan het eind van de straat gaat u bij het plein, (de Grote Markt), **RE** en loopt voor de historische Waag langs, richting de poort.

Voor dat u bij de poort bent, ziet u links een beeld van een meisje staan. Het is Mariken van Nieumeghen. Mariken speelt de hoofdrol in een toneelstuk (abel spel) uit 1515. Het verhaal gaat – in het kort – als volgt:

Op een dag moet Mariken naar de markt in Nijmegen. Daar wordt zij verleid door de duivel in de persoon van Moenen. Hij neemt haar mee naar Antwerpen, waar ze zeven jaar in zonde met hem leeft. Na zeven jaar keert ze samen met Moenen terug in Nijmegen. Op de markt ziet ze een toneelstuk, dat haar aan het denken zet. Ze toont berouw en wil van Moenen af, die haar hoog in de lucht

meeneemt en haar hard op de grond laat vallen. Wonder boven wonder mankeert ze niets. Samen met haar oom, die priester is, gaat ze op bedevaart naar de paus. Die legt haar drie ringen met kenten om, die af zullen vallen als haar zonden zijn vergeven. Ze treedt in een klooster, waar Gabriël haar na een aantal jaren van de ringen en ketenen bevrijdt.

Nijmegen is Marikenstad met de Marikenstraat in het centrum, de Marikenkapel, Stadsklooster Mariken, het Marikenhuis en, niet te vergeten, het Marikenbrood.

36. Ga onder de poort door en LI.

De poort waar u onder door loopt, is de zogenaamde chirurgijnspoort. Boven de poort had vanaf de middeleeuwen het chirurgijns-gilde haar domicilie. De poort wordt nu particulier bewoond.

U komt nu uit bij de Grote- of Stevenskerk, met de Waalbrug hét symbool van Nijmegen. De kerk ligt op één van de zeven heuvelen van Nijmegen, de Hundisburg. De bouw van de kerk gaat terug tot de dertiende eeuw. De kerk werd in 1272 gewijd door de dominicaan Albertus de Grote, die in deze periode wijbisschop van Keulen was. In de kerk bevindt zich een reliek van deze heilige. De Stevenskerk viel onder het bestuur (kapittel) van de Apostelenkerk in Keulen. In de loop der eeuwen werd de kerk steeds meer uitgebreid. In de zestiende eeuw werd de kerk protestant.

De kerk had veel te lijden onder het bombardement van 22 februari 1944. Feitelijk is de kerk na de oorlog volledig weer heropgebouwd. In de kerk bevindt zich een beroemd orgel, het Königsorgel.

De kerk is het startpunt van de Walk of Wisdom, een meerdaagse wandeling rond Nijmegen.

37. Loop ongeveer $\frac{3}{4}$ om de kerk heen en ga de trappen naar beneden (Groadus fan Nimwegentrappen).

Tegenover de kerk bevindt zich de Latijnse School. Het gebouw werd midden zestiende eeuw gebouwd. In de gevel zijn de twaalf apostelen aangebracht. De school wordt ook wel de Apostolische School genoemd. Dit kan met de beelden te maken hebben, maar ook met het kapittel van de Apostelenkerk, die in de middeleeuwen 'baas' was over de Stevenskerk.

Kijkt u naast de Latijnse school naar beneden, de winkelstraat in, dan ziet u een beeld van Moenen.

Net voorbij de Groadus fan Nimwegentrappen ziet u nog de kanunnikenhuisjes, die ook in de jaren zestig van de vorige eeuw zijn herbouwd. De kanunniken waren tot de Reformatie belast met het onderhouden van vieringen in de Stevenskerk.

De Groadus fan Nimwegentrappen zijn vernoemd naar de volkszanger en buutreedner Groadus fan Nimwegen, pseudoniem van Theodorus Johannes (Theo) Eikmans. Hij werd in Nijmegen het bekendst om het lied "Al mot ik krupe", een hommage aan het Nijmegen dat door de oorlog verloren is gegaan:

*"Al mot ik krupe, op blote voeten gaon
Ik wil nog een keer Sint Steven heuren slaon."*

38. Ga onderaan de trappen onder de poortjes door en vervolgens **LI** de Smidstraat in.
39. U komt op het Kitty de Wijzeplein met een monument.

Het pleintje en in het bijzonder het beeld er midden op, zijn een monument voor de Nijmeegse Joodse slachtoffers van de holocaust. Op de muur links zijn zeven plaquettes aangebracht met namen van alle 449 Joodse Nijmeegse slachtoffers. In de nacht van 17 op 18 november 1942 vond een grote razzia plaats, waarbij de zussen Kitty, Ellen en Joke de Wijze – woonachtig aan de Johannes Vijghstraat 60 – samen met bijna 200 andere Joodse inwoners werden opgepakt. Kitty en Ellen de Wijze werden via Kamp Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd, waar zij direct na aankomst op 15 december werden omgebracht. Op 4 mei 1995 werd het monument, gemaakt door beeldhouwer Paul de Swaaf, onthuld. Het pleintje werd omgedoopt tot de Kitty de Wijzeplaats.

40. Ga op het Kitty de Wijzeplein **RE**, de Nonnenstraat in.

Aan het begin van de veertiende eeuw was de Joodse gemeenschap in Nijmegen de grootste van Nederland. Deze gemeente had in de vijftiende eeuw de beschikking over een eigen synagoge aan de Jodengas, maar deze synagoge verdween ook weer. Pas in de zeventiende eeuw is er sprake van een huissynagoge aan de Vleeshouwersstraat. Door toenemende klachten over geluidsoverlast wordt deze in 1697 gesloten en wijkt de gemeente uit naar een voormalige herberg. Op 5 september 1756 kan er een echte synagoge in gebruik worden genomen, de huidige Oude Synagoge. In de buurtpanden werd een Joodse school en een mikwa, een Joods badhuis, gevestigd. In 1872 kreeg de school zijn huidige uiterlijk.

De synagoge werd aan het begin van de twintigste eeuw te klein voor de groeiende gemeenschap. Het oude pand werd verkocht. Na diverse bestemmingen gehad te hebben, is de synagoge sinds 26 november 2000 weer in gebruik bij de Joodse gemeenschap.

41. Bij nummer 59 gaat u **LI** het steegje met trappetje in en gaat u onder het poortje door. U komt uit op de Lutherse plaats.
42. Steek het plein over en ga onder het poortje door. Daal op Achter de Vismarkt af naar de Waalkade. Ga hier **LI**.

43. U komt bij het Labyrint aan de Waalkade.

Het Labyrint is een kunstwerk van Jaap van Hunen en Klaus van der Locht uit 1982. U kunt het labyrint lopen. Gaat u vooral eens in het midden staan en praat dan met uw wandelgenoten.

Al in de oudheid werden er labyrinten gebouwd. In de christelijke traditie werden vanaf de vroege middeleeuwen labyrinten in kerken aangebracht, zoals het beroemde labyrint in de kathedraal van Chartres. Het oudste nog bestaande labyrint in een kerk is het labyrint van Ravenna uit ongeveer 600 n. Chr. De kerkganger kon het labyrint lopen als vervanging voor een pelgrimage.

44. Neem de tweede trap, recht voor het labyrint, **LI**.

45. Steek de (Oude Haven) over en ga **RD** de Papengas in.

46. Ga de eerste weg **LI** Oude Koningstraat.

47. Ga vervolgens de tweede weg **RE**, de Begijnenstraat.

48. Even verder op vindt u aan uw rechterhand het Weeshuis, met het daarachter gelegen hofje met Zentuin.

In 1560 opende het Nijmeegs Burgerweeshuis haar poorten aan de Broerestraat, als vierde burgerweeshuis van Nederland. Het werd al snel te klein en in 1562 werd het burgerweeshuis op de huidige locatie geopend. Midden twintigste eeuw werd het weeshuis gesloten.

Aanvankelijk werden hier alleen kinderen van Nijmeegse inwoners die het burgerrecht van de stad hadden, opgenomen. Na de Reformatie konden de katholieke inwoners nog tot 1623 het burgerrecht verwerven. Na die tijd waren katholieke wezen hier niet meer welkom. In 1811 werd het Burger Weeshuis een algemeen weeshuis. De oude weeshuizen van Nijmegen zijn midden vorige eeuw opgeheven.

49. Ga aan het eind van de Begijnenstraat **RE**, de Lange Hezelstraat in. U loopt nu door de oudste winkelstraat van Nederland.

50. Ga de eerste weg **RE**, de Papengas.

51. U loopt nu langs de achterkant van een kapel, de Jacobskapel. Rechts heeft u het Glashuis, ga hier **LI**. Ga aan de linkerkant langs de kapel en ga **LI** de (Glashuis) in.

De kapel is in de vijftiende eeuw gebouwd. De kapel hoorde bij het St. Jacobsgasthuis. Het gasthuis, dat in ieder geval al in de veertiende eeuw bestond, werd waarschijnlijk vooral gebruikt om pelgrims op weg naar Santiago de Compostella een onderdak te bieden, of om pelgrims die terugkeerden in Nijmegen op te vangen. In 1438 is er voor het eerst sprake van dat er een vaste priester verbonden is aan de kapel. Naast kapel, eetgelegenheid en slaap-

gelegenheid hebben bij het complex een maalderij, brouwerij, bakkerij en moestuin behoord.

Na de Reformatie is de kapel gebruikt als glasblazerij, school, opslagplaats voor hooi en turf, woonkazerne, koeienstal en bovenwoning. In 1965 wordt de kapel gerestaureerd, toegewijd aan de oudste heilige van de stad St. Geertrudis en weer in gebruik genomen. In 1998 werd de Vrienden van de Sint Jacobskapel opgericht, die deze kapel sindsdien beheert.

52. Ga vrijwel meteen **RE**, het zogenaamde Vogelhofje in. Vervolg het pad door het Vogelhofje. Als u om u heen kijkt, snapt u waarom het hier Vogelhofje heet.
53. Ga aan het eind van het pad **LI** over de parkeerplaats, Kloosterhof, en verlaat het pleintje via de poort.
54. Ga **LI**, de (Bottelstraat) in. Aan uw linkerhand ziet u de Halvegas met resten Franciscanerklooster uit de veertiende eeuw.

De namen Kloosterhof en Papengas herinneren nog aan het Franciscanen-klooster dat hier in 1490 werd gebouwd. De Franciscanen hadden eerder een klooster buiten de stadsmuren gebouwd, maar daar had het te veel te lijden onder allerlei belegeringen. Na de Reformatie werd het klooster een oudemannenhuis, arsenaal en tenslotte een Kazerne van de Koloniale Reserve. In 1923 werd het complex afgebroken. Bij de restauratie van de graansilo met magazijn en het daar achter liggende pleintje kwam een kloostermuur uit de vijftiende eeuw tevoorschijn. Het is een restant van het voormalige Franciscanen-klooster dat in 1490 werd gebouwd. Dit klooster heeft nog een beroemde bewoner gehad, de Franciscaanse pater Johannes Brugman ("Praten als Brugman"). Rond 1400 werd Johannes in de Kempen geboren. Hij predikte overal in de Lage Landen. Rond 1470 vestigde hij zich definitief in het convent in Nijmegen, waar hij in 1473 overleed.

55. Vervolg de Bottelstraat en ga aan het eind **LI**, de (Lange Hezelstraat) in.
56. Ga de tweede weg **RE**, de Pijkestraat.
57. Ga de tweede weg **LI**, de Kroonstraat.
58. Bij Titus Brandsmakapel **RE**, en meteen weer **LI**. Doddendaal.

De Titus Brandsmakapel werd in 1960 gebouwd. De kapel is vernoemd naar de in 2022 heilig verklaarde karmeliet professor dr. Titus Brandsma. Hij was één van de eerste hoogleraren van de in 1923 gestichte eerste katholieke universiteit van Nederland, de huidige Radbouduniversiteit in Nijmegen. Onder zijn hoede werd er een karmelietenklooster in Nijmegen gebouwd.

Titus Brandsma, die als Anno Sjoerd in 1881 in de buurt van Bolsward werd geboren, had diverse functies binnen de katholieke kerk van Nederland. Zo was hij jarenlang verantwoordelijk voor de katholieke media. Al in de jaren dertig

waarschuwde hij voor het fascisme en het nationaalsocialisme. Toen hij in 1942 in opdracht van aartsbisschop Johannes de Jong de katholieke kranten langs ging met de mededeling dat het hen verboden werd om NSB advertenties op te nemen, werd hij in zijn klooster in Nijmegen door de Duitsers gearresteerd. Na een verblijf in Scheveningen, kamp Amersfoort en Kleef kwam hij uiteindelijk in Dachau terecht. Daar kreeg hij op 26 juli 1942 een dodelijke injectie toegediend. De Titus Brandsmakapel heeft de verhoudingen van de gevangenis van Titus Brandsma. De kapel is in gebruik bij het straatpastoraat.

59. Ga voorbij het voormalige Karmelklooster aan het Doddendaal, **RE** Regulierstraat, gaat over in Van Berchenstraat.

De karmelietenorde had aanvankelijk geen klooster in Nijmegen. In 1930 werd op initiatief van Titus Brandsma het karmelklooster gebouwd met materiaal van en op het terrein van het voormalige RK Ziekenhuis. Het oorspronkelijke klooster werd tijdens het bombardement van 22 februari 1944 vernield. Na de oorlog werd er een nieuw klooster aan het Doddendaal gebouwd. Het is een ontwerp van de architecten J.C. Deur en G. van Poederoyen en werd gebouwd in de stijl van de Bossche School, evenals de tegenover het klooster gebouwde woningen. In 1981 werd de kerk van het klooster gesloopt. Hier werd een appartementencomplex gebouwd. Achter het kloostercomplex vindt u nog resten van de kerk. Het klooster is nu in gebruik als studentenhuisvesting.

60. Loop de Van Berchenstraat uit, tot de drukke weg, Kronenburgersingel. Ga hier **LI**.

Op de hoek van de Van Berchenstraat, Kronenburgersingel en Smetiusstraat vindt u het Kolpinghuis, gebouwd als Sint Josefhof. Aan de zijde van de Van Berchenstraat ziet u een Jozefbeeld aan de muur van dit gebouw. Het gebouw werd in 1883 geopend als verenigingsgebouw van de Sint Jozef Gezellenvereniging Nijmegen. De Sint Jozef Gezellen-verenigingen ontstonden vanaf 1868 in Nederland. Het voorbeeld van deze katholieke verenigingen was de priester Adolph Kolping (1813-1865). Hij zette zich in om de leefomstandigheden van de arbeiders te verbeteren. Hij richtte zich met name op jonge arbeiders. Hieruit ontstond het zogenaamde Kolpingwerk. In 1880 werd de afdeling Nijmegen opgericht. Vanuit de vereniging ontstonden onder anderen ambachtsonderwijs en een bouwvereniging. In Nederland werden de verenigingen in 1968, met uitzondering van Nijmegen, opgeheven. Jarenlang deed het gebouw dienst als verenigingsgebouw en zalencentrum. Het zalencentrum werd in 2020 gesloten.

61. Ga eerste weg **LI** (Smetiusstraat). U rondt zo het Kolpinghuis.
62. Neem de tweede weg **RE**, Eerste Walstraat.
63. Ga de tweede weg **LI**, Piersonstraat.

Aan het eind van de jaren zeventig had Nijmegen een actieve krakersbeweging. Toen het gemeentebestuur besloot om de huizen in de Piersonstraat te slopen om parkeergelegenheid te creëren, kwamen bewoners van de Piersonstraat en de krakers samen.

In augustus 1980 werden de eerste huizen in de Piersonstraat gesloopt. Dit zou uitmonden in de Piersonrellen in februari 1981, één van de grootste krakersrellen uit de jaren tachtig.

Meteen na de bekendmaking werden een aantal leegstaande panden in de straat gekraakt. Nijmegen telde in die jaren 18.000 woningzoekenden. De krakers weigerden de gekraakte panden te ontruimen en toen het op ontruiming door de overheid aan leek te komen, werden de panden en de straat gebarricadeerd. Eind februari escaleerde de situatie en er ontstond een ware veldslag in en om de Piersonstraat.

Aan het eind van de straat ziet u op een van de gevels een monument voor de Piersonrellen. Hier ziet u het symbool van de krakersbeweging: een mannetje met een schildje. Ditzelfde teken vindt u als graffiti op één van de schuttingen. Deze laatste stamt nog uit de tijd van de rellen en is een heus gemeentelijk monument. Hetzelfde geldt voor de graffiti die u vindt op de muur bij het kunstwerk in de Zeigelhof, een eindje verderop.

64. Aan het einde van de Piersonstraat, **LI**, de Karrengas in. Aan het eind van de Karrengas bevindt zich het Piersonmonument van Ronald Tolman uit 1988. Karrengas gaat over in de Zeigelhof.

Op de hoek van Zeigelhof en Bloemerstraat vindt u De Plak. In 1976 werd het café als eerste homocafé van Nijmegen geopend.

Tijdens de Piersonrellen lag het pand net buiten het relengebied. Het werd dan ook het onofficiële perscentrum, onderhandelingsplaats en ziekenboeg. In de jaren die volgden werd De Plak, naast een horecagelegenheid, ook een plaats waar maatschappelijke initiatieven bodem vonden, zoals activiteiten voor vluchtelingen.

In 1983 werd De Plak een collectief en is dit tot de dag van vandaag. Vermaard is De Plak om de kaasgehakt. Volgens sommigen ben je niet in Nijmegen geweest, als je niet het kaasgehakt van De Plak hebt geproefd.

65. Einde weg **RE**, (Bloemerstraat).
66. Ga de eerste weg **RE**, Plein 1944.
67. Ga de eerste weg **RE**, de Molenstraat.

Links passeert u de Petrus Canisius, of Molenstraatkerk. In de veertiende eeuw stond hier al een kloosterkerk. Na de Reformatie kwam de kerk in protestantse handen. In 1818 werd het een kerk van de Jezuïeten. In 1925 werd de kerk, wat onderhand een neogotische kerk was geworden, de Petrus Canisiuskerk. De kerk

werd op 22 februari 1944 vrijwel geheel verwoest. In de kerk vindt u links een Mariakapel met een bijzondere Maria. In de kerk bevinden zich nog relieken van Petrus Canisius.

Petrus Canisius groeide op in de buurt van deze kerk. Op Broerstraat 42-22 vindt u een plaquette ter ere van Petrus Canisius. Lang ging men er van uit dat hij hier was geboren. Recent onderzoek wees uit dat hij aan de Oude Haven werd geboren. Hij groeide echter hier wel op. Het huis zelf is tijdens het bombardement van 22 februari 1944 verwoest. De wandeling gaat hier niet direct langs. U vindt de plaquette als u de straat een eindje terug loopt. (Molenstraat wordt Broerstraat).

68. Molenstraat gaat over in de Bisschop Hamerstraat. Blijf links van de weg lopen (fietsenstalling aan de rechterhand) tot aan standbeeld van bisschop Hamer.

Ferdinand Hamer (1840-1900) was een in Nijmegen geboren missionaris van de Congregatie van het Onbevleete Hart van Maria (Scheutisten). Hij vertrok in 1865 naar China en in 1878 werd hij in Mongolië tot bisschop gewijd. Tijdens de Bokseropstand in 1900 werd hij gevangengenomen, gemarteld en gedood. Het beeld werd in 1902 gemaakt door Bart van Hove (1850-1914).

69. Bij het Keizer Karelplein **LI**, tot aan de Jozefkerk, aan de overkant van het plein.

70. Ga richting de ingang van de Jozefkerk, nu Titus Brandsma Memorial en passeer de kerk aan de linkerkant.

Het Titus Brandsma Memorial werd tot 2004 St. Jozefkerk genoemd. De kerk werd in 1908-1909 gebouwd in opdracht van de Jezuieten. De kerk ging in 2004 over naar de Karmelieten. In de kerk is een expositie en gedachtenisplaats voor de karmeliet Prof. Dr. Titus Brandsma (1881-1942). De kerk heeft onder anderen een glas-in-loodraam van Jan Toorop. Het parochiehuis naast de kerk is uit 1888 en gebouwd als voorloper van de huidige kerk.

71. Ga na de kerk **LI**, de (Van Trieststraat).

72. Bij verkeerslichten kruising Van Trieststraat/Sint Annastraat **RD** oversteken, de (Groesbeekse weg) in.

Het grote gebouw aan uw linkerhand is een tempel van cultuur: Concertgebouw De Vereniging. Vanaf 1882 stond op deze plaats al een concertgebouw met dezelfde naam. Dit gebouw werd gesloopt om plaats te maken voor het huidige gebouw ontworpen door Oscar Leeuw. De huidige "De Vereniging" werd in 1915 geopend. In de jaren 2014-2019 is het gebouw ingrijpend gerenoveerd.

73. Vervolg de Groesbeekseweg tot aan de Antonius van Padua.

Informatie: wegenmetzegen.nl
Contact: info@wegenmetzegen.nl

